

CZU: 159.9.019.4:177.3

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4888982>

VALOAREA PROBANTĂ A TESTĂRII DE TIP POLIGRAF DIN PERSPECTIVĂ PSIHOLAGICĂ

Ana TARNOVSCHI, Veronica BOLDURAT

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul demers științific este abordată minciuna din perspectiva fenomenului psihologic foarte complex care include în sine un amalgam de aparențe emoționale, cognitive și afective la persoane. În socializarea sa zilnică, omul se ciocnește de minciună, aceasta fiind fapt real și natural. Atât timp cât omul este cel care transmite sau primește o informație el are potențialul de a duce în eroare sau de a fi dus în eroare. Însă, procesul de detectare a minciunii este unul dificil, așa cum nu există o modalitate ideală de a diferenția o persoană care spune minciuni de cineva care spune adevărul. Învățarea minciunii, la fel ca și spunerea adevărului, reprezintă o parte firească din procesul natural de dezvoltare a omului. Minciuna a devenit una dintre problemele sociale, iar detectarea ei a fost și este subiectul de analiză al oamenilor de știință și al reprezentanților din sistemul judiciar.

Cuvinte-cheie: minciună, adevăr, tehnică poligraf, comportament simulat, modificări fiziologice.

PROBANT VALUE OF THE POLYGRAPHIC TEST FROM THE PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

This article discusses the lie from the point of view of a very complex psychological phenomenon, which in itself includes an amalgamation of emotional, cognitive and affective appearances in people. In their daily socialisation, the individual deals with the lie, which is a real and natural fact. As long as the human being is the one who transmits or receives information, they have the potential to mislead or to be misled. But the process of detecting a lie is difficult because there is no ideal way to differentiate a person who tells lies from someone who is telling the truth. Just like telling the truth, learning to lie is a natural part of the natural process of human development. The lie has become one of the social problems, and its detection has been analysed by scientists and law enforcement officials.

Keywords: lie, truth, polygraph technique, simulated behaviour, physiological changes.

Introducere

Problema privind descoperirea adevărului a fost mereu actuală. În socializarea sa zilnică, omul se ciocnește de minciună, aceasta fiind fapt real și natural. Atât timp cât omul este cel care transmite sau primește o informație el are potențialul de a duce în eroare sau de a fi dus în eroare. Minciuna ca fenomen al comunicării poate fi întâlnită la orice pătură socială, indiferent de statut, rasă, sex, religie etc. Însă, procesul de detectare a minciunii este unul dificil, așa cum nu există o modalitate ideală de a diferenția o persoană care spune minciuni de cineva care spune adevărul. Învățarea minciunii, la fel ca și spunerea adevărului, reprezintă o parte firească din procesul natural de dezvoltare a omului. Minciuna a devenit una dintre problemele sociale, iar detectarea ei a fost și este subiectul de analiză al oamenilor de știință și al reprezentanților din sistemul judiciar.

În sfera psihologiei, cercetarea minciunii este privită ca opusul adevărului. Minciuna reprezintă un fenomen psihologic foarte complex care include în sine un amalgam de aparențe emoționale, cognitive și afective la persoane.

Identificarea minciunii a fost și este actuală, însă cercetarea și diagnosticarea acesteia este în continuă analiză și ținută sub obiectivul specialiștilor. În dicționarul limbii române minciuna este explicată ca afirmație care falsifică, denaturează deliberat adevărul, având ca scop înșelarea cuiva, un neadevăr.

Se stipulează că frica de a fi detectat și pedepsit produce modele specifice ale arousalului anatomic și modificări comportamentale asociate cu comportamentul simulat, care pot fi identificate prin examinarea la poligraf [1].

Abordarea problemei. În China antică, minciuna era demonstrată și cercetată printr-un experiment banal, persoana presupusă vinovată era obligată să țină în gură orez crud în timp ce era interogată pe cauza infracțională. Dacă orezul rămânea uscat la finalizarea interogatoriului, vinovatul era achitat, deoarece se considera că atunci când o persoană minte se elimină salivă din abundență.

Un alt experiment hazliu ce era la modă în perioada antică: bănuitul era trimis într-o încăpere întunecată în care se aflau iaci (animal asemănător cu boul) și în această încăpere el trebuia să prindă de coadă „iacul sfânt”. Cozile animalelor erau prealabil înmuiate în cenușă. Persoana care ieșea din cameră cu mâinile curate se considera vinovat, deoarece din cauza fricii nu atingea nici un animal de coadă.

În Africa, în unele triburi de vrăjitori, bănuitul era atent mirosit de mai marii tribului, vinovăția fiind demonstrată în dependență de mirosul pe care îl emana acesta [2-4].

Conținutul de bază. Totuși, care este cauza pentru care survine necesitatea de a minți? Probabil, minciuna poate fi adesea explicată ca un factor de apărare de a fi pedepsit (de cele mai multe ori, cauza principală din care un copil minciunește este frica de a fi pedepsit de către părinți, iar minciuna unui matur poate fi determinată de frica de a fi pedepsit de lege), de a se proteja pe sine sau altă persoană, sau când aceasta devine deja un obicei.

Dacă e să analizăm metodele tactice clasice și moderne de depistare a minciunii, putem menționa: examinarea atentă și logică a conținutului intrinsec al declarațiilor și raportarea acestora la celelalte mijloace de probă existente în cauză; relevarea caracterului contradictoriu al declarațiilor; observarea comportamentului expresiv, al reacțiilor neurovegetative [5].

Pentru a ușura identificarea fenomenului de minciună, progresul științific a adăugat, în ultimele decenii, un mijloc de investigare a principalelor modificări psihofiziologice care însoțesc emoția în stare de simulare, mai exact, în situația de falsificare a adevărului printr-o exprimare verbală – minciuna. Este vorba de înregistrarea pe cale obiectivă, cu ajutorul unor aparate speciale de tip poligraf, a modificărilor fiziologice ale organismului provocate de diverse stări emoționale care însoțesc simularea [6].

Prima încercare de a folosi un instrument științific, în scopul detectării nesincerității, a fost inițiată de către medicul militar italian Cesare Lombroso. Invenția sa, „hidrosfigmograful”, înregistra pe un tambur afumat modificări ale pulsului. Procedeu consta în introducerea mâinii subiectului într-o cuvă umplută cu apă. Mâna inversată era apoi aplicată spre partea de sus a cuvei printr-o membrană cauciucată. Modificările pulsului erau transmise apei, iar modificările de nivel ale apei erau transmise unui tub umplut cu aer și prevăzut la capăt cu o peniță aflată în contact cu un tambur rotitor afumat [7,8].

Detecția comportamentului simulat prin tehnica poligraf se bazează pe depistarea emoției apărute datorită încercării de ascundere a adevărului. Utilizarea tehnicii poligraf se bazează pe înregistrarea simultană, pe o diagramă, a modificărilor a cinci parametri psihofiziologici aflați în strânsă legătură cu latura emoțională a subiectului – respirația (la nivel toracal și abdominal), reacția electrodermică, tensiunea arterială/puls și mișcărilor musculare. Fiecare dintre acești parametri, înregistrați grafic, prezintă caracteristici specifice pe care examinatorul le analizează și interpretează (în baza unei pregătiri bine fundamentate), formulând concluziile cu privire la sinceritatea, respectiv nesinceritatea persoanei [9].

De rând cu acestea și având în vedere că există multe tipuri de minciuni și mincinoși, această presupunere este discutabilă. Unele dintre cele mai groaznice minciuni pot veni din partea unor psihopați care simt puțină emoție în timp ce mint sau din partea celor care își cred propriile minciuni. Pot de asemenea exista diferențe semnificative la cei care mint în funcție de cultura din care fac parte sau în funcție de sistemul lor de valori. Dat fiind faptul că există o mulțime de tipuri de minciuni și reacții fizice, nu este de mirare că metodele de detectare a minciunii nu sunt sigure [10-12].

Există multe situații confuze, variabile și comportamente diferite, care pot duce la răspunsuri automate și pot face ca rezultatele poligrafului să fie inexacte. Deoarece testele poligraf provoacă excitare, acestea pot fi folosite pentru a identifica vina și frica. Oamenii pot suferi de frământări interioare atunci când mint; de asemenea, pot suferi și de stres fiziologic din cauza faptului că sunt interogați [13].

Senzațiile de frică și vină pot fi experimentate în timpul unui test poligraf din mai multe motive în afară de minciună. De asemenea, dacă cel care minte nu se simte vinovat sau nu simte frică, minciuna lui poate rămâne nedetectată. În ciuda acestor inexactități, piața poligrafelor pentru detectarea de minciuni înflorește [14].

Nu putem exclude erorile care ar putea apărea din cauze tehnice, insuficiența calificării poligrafologului, starea de sănătate a persoanei testate, factorii de mediu etc.

În unele țări, dovezile obținute cu poligraful au o valoare ireproșabilă. De exemplu, în Bruxelles, Poliția Federală Belgiană angajează în fiecare an trei experți specializați în tehnica poligraf care testează peste 300 de suspecți. Cu toate acestea, este cunoscut faptul că în Statele Unite rezultatele testului poligraf nu sunt întotdeauna precise.

Asociația Americană a Poligrafelor susține că testele cu poligraf sunt precise în proporție de 80-98%. În ciuda acestor afirmații, unele experimente au avut rezultate chiar de 67%. Testele poligraf se bazează pe faptul că răspunsurile date în mod automat arată în mod clar minciuna. Cu toate acestea, acest lucru nu este întotdeauna valabil [15,16].

Investigația poligraf sau biodetecția judiciară este un procedeu care respectă integral demnitatea, integritatea fizică și psihică a persoanei examinate, ca valori juridice consacrate prin Constituția Republicii Moldova și, în același timp, prezumția de nevinovăție.

Tehnica poligraf înregistrează:

1. Diagrama puls-tensiune arterială;
2. Diagrama ritmului respirator;
3. Diagrama rezistenței electrotermice.

Înregistrarea se face pe o bandă de hârtie specială, prin intermediul unor pârgii prevăzute cu penițe, a căror acționare se face electronic, penițe care descriu trasee specifice, din interpretarea cărora se pot deduce momentele de tensiune ale persoanei ascultate. La aparatele mai noi se înregistrează un al patrulea indicator: presiunea musculară exercitată de mâinile și picioarele celui ascultat, care se modifică în momentele de stres-tensiune [17,18].

Din punctul de vedere al exigențelor tehnicii față de cunoștințele unui specialist, practica actuală demonstrează că atât cerințele exploatarei aparaturii, cât și cele impuse de metodologia de testare nu pot fi pe deplin satisfăcute decât de către un specialist-licențiat în psihologie – cu o solidă pregătire profesională în domeniul tehnicilor de investigație a comportamentului uman și cu o bogată experiență în munca de ascultare a învinuiților [19,20].

Testarea poligraf în Republica Moldova este acoperită de Legea nr.269 din 12.12.2008 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) [21].

Concluzii

În raport cu alte țări, testarea poligraf este relativ nouă în Republica Moldova. De asemenea, putem menționa faptul că, deși investigația poligraf este relativ nouă la noi, suntem cu câțiva pași în față în raport cu țările care îl aplică deja de câteva decenii, însă nu dețin suport legislativ aplicabil.

Testarea poate fi benevolă, însă există și testări obligatorii, menționate în art.7 al Legii nr.269/2008, și anume: se supun testării obligatorii persoanele care participă la concursul pentru numirea în funcția de judecător sau procuror, persoanele care se angajează sau care îndeplinesc serviciul în cadrul organelor Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție și Serviciului Vamal.

Ramura psihologică a detectorului de minciuni este relativ nouă, însă cercetările în acest domeniu se dezvoltă cu o rapiditate fenomenală – atât în străinătate, cât și în țară. Factori ai acestui fenomen sunt: progresul tehnico-științific, dezvoltarea rapidă și tempoul vieții, apariția unor noi tipuri de infracțiuni etc., solicitând aplicarea intensă a rezultatelor din domeniul psihologiei – atât teoretice, cât și practice.

Referințe:

1. GABOR, D-O. *Cercetări teoretice și experimentale privind soluții optime în sistemul de probațiune prin poligraf*: Teză de doctor. Universitatea „Transilvania” din Brașov, 2014. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/312887988/Gabor>
2. ARON, I. *Biodetecția judiciară și tehnica poligraf*. Craiova: Sitech, 2014. ISBN 978-606-11-4121-0
3. BOGDAN, T., SÂNTEA, I. *Psihologie judiciară*. București: Themis Cart, 2010. ISBN: 9789731708911
4. BUTOI-BADEA, T. *Tratat universitar de psihologie universitară*. București: Pro Universitaria, 2019. ISBN: 9786062610562
5. GABOR, D-O. *Op.cit.*
6. ARON, I. *Op.cit.*
7. BUȘ, I. *Psihodetecția comportamentului simulat*. Cluj-Napoca: Ingram, 2000.
8. GABOR, D-O. *Op.cit.*
9. MEIJER EWOUT H., VERSCHUERE, Br. *The Polygraph and the Detection of Deception*. 2010, [Accesat: 22.04.2021]. Disponibil: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228932.2010.481237>
10. BUȘ, I. *Op.cit.*
11. <https://juridicemoldova.md/7020/detectarea-stiintifica-a-conduitei-simulate-utilizarea-tehnicii-poligraf.html> [Accesat: 22.04.2021]

12. <https://www.juridice.ro/476635/valoarea-probatorie-a-testarii-cu-aparatura-poligraf-in-dreptul-romanesc-si-in-alte-state-vulnerabilitatile-testarii.html> [Accesat: 22.04.2021]
13. GABOR, D-O. *Op.cit.*
14. *Ibidem.*
15. BUȘ, I. *Op.cit.*
16. MEIJER EWOUT, H., VERSCHUERE, Br. *Op.cit.*
17. <https://juridicemoldova.md/7020/detectarea-stiintifica-a-conduitei-simulate-utilizarea-tehnicii-poligraf.html>
18. <https://www.juridice.ro/476635/valoarea-probatorie-a-testarii-cu-aparatura-poligraf-in-dreptul-romanesc-si-in-alte-state-vulnerabilitatile-testarii.html>
19. <https://juridicemoldova.md/7020/detectarea-stiintifica-a-conduitei-simulate-utilizarea-tehnicii-poligraf.html>
20. Legea nr.269 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) din 12 decembrie 2008. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=23585&lang=ro
21. *Ibidem.*

Notă: Lucrarea a fost efectuată în cadrul Proiectului *Bazele teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane*, cifrul: 20.80009.1606.10.

Date despre autori:

Ana TARNOVSCHI, doctor, lector universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova; cercetător științific, IȘE.

E-mail: a.tarnovschi@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-2217-6237

Veronica BOLDURAT, masterandă, anul II, Școala doctorală *Științe Sociale și ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: arina-19@mail.ru

ORCID: 0000-0001-9076-3412

Prezentat la 28.04.2021